

ЮРИДИЧНИЙ ДИСКУРС ЯК РІЗНОВИД ІНСТИТУЦІЙНОГО ДИСКУРСУ

Термін “дискурс” в науковий вжиток ввів Ю. Хабермас для позначення виду мовленнєвої діяльності, яка передбачає критичний розгляд цінностей, норм і правил соціального життя. “Дискурс” для Ю. Хабермаса – це явище з області теоретичного, “ідеальна мовленнєва ситуація”, в якій в результаті взаємодії різних аргументів породжується істина [2, с. 84-91]. Метою дослідження вбачаємо здійснення аналізу підходів у вивченні дискурсу в сучасній парадигмі лінгвістичних знань та визначення поняття юридичного дискурсу як різновиду інституційного дискурсу.

У сучасній лінгвістичній науці традиційно співвідносять дискурс з іншими лінгвістичними термінами, наприклад висловлювання, текст, мовна діяльність, комунікативна ситуація, діалог, монолог, що з одного призводить до розуміння низки явищ, до яких відносять дискурс, і з іншого боку, створює хибне уявлення про ідентичність цих явищ.

Задовго до появи сучасної теорії дискурсу, яка почала своє формування як окрема галузь науки лише в середині 60-х років XX століття, існували спроби дати тлумачення та дефініцію цьому терміну. Найдавніше значення слова “discours” , яке виникло у французькій мові, означає діалогічна мова. В XIX столітті цей термін був полісемічний: в Словнику німецької мови Якоба Вільгельма Грімма “Deutsches Worterbuch” (1860) перелічені такі семантичні параметри терміна “дискурс”: 1) діалог, бесіда; 2) мова, лекція. Саме такий підхід був характерний в період, коли лінгвістика просунулась за рамки дослідження ізольованого висловлювання і перейшла до аналізу синтагматичного ланцюга висловлювань, що утворюють текст, властивостями якого є завершеність, цілісність, зв’язність тощо. Інтерес до досліджування тексту був обумовлений прагненням дослідити мову як цілісний засіб комунікації, вивчити взаємозв’язок мови з різними сторонами людської діяльності, що реалізуються через текст. Французький учений Е. Бенвеніст говорить про дискурс як про “мову, що привласнюється мовцем”: “дискурс не є простою сумою фраз, при його народженні відбувається розрив з граматичною

будовою мови. Дискурс - це такий емпіричний об'єкт, на який трапляє лінгвіст, коли відкриває сліди суб'єкта акту вислову, формальні елементи, що вказують на привласнення мови особою, що говорить” [3, с. 124]. Визначення дискурсу, запропоноване В.В. Петровим і Ю.Н. Карауловим, яке містить погляди на «дискурс» нідерландського вченого Т.А. Ван Дейка, якому в сучасному мовознавстві належить пріоритет в описі дискурсу: “... дискурс – це складне комунікативне явище, що включає, крім тексту, ще й екстралінгвістичні фактори (знання про світ, установки, цілі адресанта), необхідні для розуміння тексту” [1, с. 7]. Розуміння дискурсу як соціального явища сходить до досліджень французьких структуралістів і постструктуралістів, перш за все М. Фуко. У дослідженні та обґрунтуванні цього терміна важливу роль зіграли також А. Греймас, Ж. Дерріда, Ю. Крістева. У Т.А. Ван Дейка також є визначення, яке трактує дискурс як соціальне явище: “Дискурс – це мовний потік, мова в його постійному русі, що вбирає в себе все різноманіття історичної епохи, індивідуальних і соціальних особливостей як комуніканта, так і комунікативної ситуації, в якій відбувається спілкування. У дискурсі відбивається менталітет і культура, як національна, загальна, так і індивідуальна, приватна” [1, с. 47]. Отже, поняття “дискурс” привертало увагу багатьох лінгвістів і всі їхні спроби дослідити та дати визначення цьому терміну відбивались в теоріях та працях, за якими “дискурс” – це об’єкт або явище, яке включає в себе лінгвістичні та екстралінгвістичні фактори, інформацію про об’єкт мовлення і відбиває історичну епоху.

Кожний тип дискурсу вимагає виконання набору правил і протікає в певній соціальній сфері. Досліджуючи типологію дискурсу, основним завданням є опис структур, які є типовими для певного виду дискурсу. Так, в офіційних ситуаціях використовується мова офіційного спілкування, що характеризується більш складними, більш повними, граматично більш правильними реченнями. Як зазначає С.Ю. Тюріна, основними критеріями виділення типів дискурсу є ступінь формальності спілкування, а також протиставлення усного й письмового дискурсу [7]. Дискурс можна диференціювати на рівнях мовленнєвої і комунікативної діяльності та рівні тексту. Залежно від сфери комунікації вирізняють поетичний, естетичний, науковий, критичний, педагогічний, юридичний, політичний та інші типи дискурсу [6, с. 14-15].

Юридичний дискурс як різновид інституційного дискурсу розуміють як статусно-орієнтовану взаємодію його учасників у відповідності з системою рольових приписів і норм поведінки в певних ситуаціях інституціонального спілкування. В лінгвістиці існують та виділяють різні підходи до визначення юридичного дискурсу. Так, Е.Т. Дерді під юридичним дискурсом розуміє дискурс, «представлений англомовними правовими документами і юридичною літературою як особливо складну комунікативну подію, особливий вид мови, що одержав текстову форму, розуміння якої можливо лише при обліку нелінгвістичних факторів» [4, с. 21]. Є.А. Кожемякін визначає юридичний дискурс як діяльність, що регламентується визначеними історичними і соціокультурними кодами (традиціями), а також утворює зміст; вона спрямована на формулювання норм, правове закріплення (легітимізацію), регулювання і контроль суспільних відносин [5, с. 26]. Науковці стверджують, що юридичний дискурс є специфічним видом комунікації, що функціонує в різних середовищах.

Джерелом юридичних текстів виступають адресанти – професіонали-юристи, що породжують тексти юридичних документів за обліком особливостей організації суспільства. Але якими б не були юридичні тексти за змістом, за своїми типологічними ознаками, вони як тексти досить однорідні. Комплекс засобів, характерний для юридичного тексту, забезпечує повноцінну передачу інформації реципієнтові, тобто будь-якому дорослому громадянину.

Таким чином, резюмуючи вищенаведене, юридичний дискурс можна розглядати як текст права в динаміці, який в процесі тлумачення роз'яснюється як комплексна система лексичних, граматичних і синтаксичних засобів вираження, що піддаються задачам і цілям комунікації в сфері права та характеризується використанням специфічної термінології. Подальші перспективи дослідження вбачаємо в аналізі жанрової і, зокрема, лексичної специфіки англомовного юридичного дискурсу.

Список використаної літератури

1. Ван Дейк Т.А. Язык. Познание. Коммуникация. Прогресс, 1989. 310

с.

2. Габермас Ю. Комунікативна дія і дискурс – дві форми повсякденної комунікації / Пер. з німецької // Ситниченко Л. Першоджерела комунікативної філософії. Либідь, 1996. с. 84-91.

3. Гийому Ж., Мальдидье Д. О новых приёмах интерпретации, или проблема смысла с точки зрения анализа дискурса // Квадратура смысла. Прогресс, 1999. с. 124-136.

4. Дерді Е.Т. Словотвірні та структурно-семантичні характеристики англійських юридичних термінів : дис ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Дерді Емма Тіберіївна. Київ, 2013.

5. Кожемякин Е.А. Дискурс-анализ в современном социально-гуманитарном знании. Человек. Сообщество. Управление, 2006. № 3. С. 25-39.

6. Миронова, Н.Н. Дискурс-анализ оценочной семантики. Тезаурус, 1997. С.158

7. Тюрина С.Ю. Дискурс как объект лингвистического исследования. URL: <http://www.my-luni.ru/journal/clauses/129>.

Віта Демкова (м. Вінниця)

ХМАРО ОРІЄНТОВАНІ СЕРВІСИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФІЗИКИ

Однією з актуальних проблем сучасної освіти є осмислення специфіки процесу навчання в умовах компетентнісного підходу, основною перевагою якого є те, що він надає можливість підготувати кваліфікованого спеціаліста, який має навички практичного володіння іноземною мовою в різних видах мовленнєвої діяльності в обсязі тематики, що обумовлена професійними потребами; та спроможний оволодіти новітньою фаховою інформацією через іноземні джерела. Все це підвищує попит на кваліфікованих випускників (фахівців), які вільно володіють іноземною мовою [4]. Адже однією із основних компетентностей, визначених законом України «Про освіту», є *здатність спілкуватися іноземними мовами* [3].